

הנוער הדתי

... והקשר בינו לבינה

דבורה רוזנברג, מינהל החמ"ד, ירושלים, תשנ"ח 1988

בניגוד לתפיסה הרווחת, זוהי הקדושה הנדרשת מן האדם; אין הקב"ה חסר מלאכי מעלה, אך רוצה הוא באנשי קודש.

ובעניין ההדרגתיות כבר כתב הרמח"ל: "וממה שצריך להיזהר בקניית הפרישות הוא שלא ירצה האדם לדלג ולקפוץ אל הקצה האחרון שבו רגע אחד, כי זה ודאי לא יעלה בידו, אלא יהיה פורש והולך מעט מעט, היום יקנה קצת ממנו ומחר יוסיף עליו מעט יותר, עד שיתרגל בו לגמרי, כי ישוב לו כמו טבע ממש" (מסילת ישרים, סוף פרק ט"ו).

כלומר, הדרך להגיע לחיי קדושה צריכה להיות מדרגת ומאוזנת, בהתאם לדרגתו הרוחנית של האדם, ואין תובעים מן האדם לפעול פעולות חיצוניות הסותרות את אופיו הפנימי.

הפרובלמטיקה של התפיסה הרווחת אינה רק בבורות, שהיא שלילית מצד עצמה, אלא בעובדה שתפיסה זו יוצרת ריחוק מעולם האמונה הדתית, המחשבה וההלכה, או אי יכולת "להתחבר", כפי שמבטאים זאת רבים. כאשר בני זוג ניגשים לבנות את ביתם מתוך ראייה כזו, נוטים הם מראש "להרים ידיים" ולראות עצמם רחוקים מבניית הבית על בסיס ההלכה הצרופה.

ג. טהרת המשפחה

נושא טהרת המשפחה ידוע ומוכר לבנות, לפחות ברמה המחשבתית, גם אם לא ברמת פרטי ההלכות. לעומת זאת, בקרב הבנים אין מודעות מספקת ואף קיימת בורות בקשר לחשיבותה ומרכזיותה של ומרכזיותה של המצווה בחיי הנישואין, שלא לדבר על פרטי ההלכה. בורות זו גורמת לפער משמעותי בין שני בני זוג, בין שני בני זוג, העומדים לבנות את ביתם המשותף. מניסיוני האישי מצאתי, כי בזכות הרקע הלימודי המוקדם, מצליחות הבנות להפנים ביתר קלות את התפיסה כי "עת לחבוק ועת לרחוק מחבוק" (קהלת, ג', ה') ואת המציאות של "גן נעול אחותי כלה" (שיר השירים, ד', י"ב-פעימים שאת שוב כ"כלה").

אך בנים רבים חשים ריחוק מן הנושא וקושי בהפנמת ערכי הטהרה, וקל וחומר - בקבלת חוקת הטהרה באהבה ובשמחה. במקרים רבים פגשתי בזוגות שהפערים ביניהם היו גדולים מאוד, למרות שהגדירו את עצמם כבעלי רמה דתית דומה (עד כמה שניתן למדוד). בבירור מקרוב הסתבר, כי החתן שמע על טהרת המשפחה באופן מאוד כללי ומעורפל, ולא שיער את ההשלכות המעשיות לחיי הנישואין.

בניגוד לכך, הכלה הייתה בעלת ידע רב ומוכנת נפשית גבוהה לקבל את טהרת המשפחה בצד המחשבתי ובצד המעשי על כל פרטיו ודקדוקיו. מעבר לכך, אפילו כלות שהגדירו את עצמן כ"לא מקפידות כלל", ראו חשיבות רבה בשמירה מדוקדקת על פרטי ההלכה וראו במצווה דרך שלא הכירו להתחברות רוחנית אל הקב"ה דרך עולם הרגש והחוויה המיסטית.

הבעיה הולכת ומחריפה שנים האחרונות, כשיותר ויותר בנות פונות להדרכה מסודרת לפני הנישואין, אך רוב הבנים אינם מקבלים הדרכה מקבילה, אם בכלל. מצב זה מרחיב עוד יותר את הפער בין הבנים לבנות.

ד. המאפיינים והצרכים הייחודיים של גברים ונשים

רבים הם מקורות חז"ל העוסקים במאפיינים, בצרכים הייחודיים ובהבדלים שבין האישה והאיש, ודי אם נזכיר את פרטי מצוות עונה, שהיא חובת האיש כלפי האישה. אך רבים מבני הנוער, בנים ובנות כאחד, אינם מכירים מקורות אלו. רבים אינם מודעים להבדלים ולמאפיינים הייחודיים של שני המינים. עקב כך, הם מתקשים לזהות את צורכיהם שלהם, וממילא - גם את צורכי בני זוגם.

בשיחות עם בני נוער ניתן לחוש את השפעתן על תפיסות מודרניות מתירניות בתחום הזה. החברה המודרנית עברה בשנים האחרונות "אל הנטייה בכיוון של סטנדרט אחד לשני המינים... מתירנות זו אליה הגיעה החברה הוסיפה מבוכה בכל הקשור לתפקידים החברתיים והמיניים" (זאב סגל מתוך "החינוך", כרך מט' עמ' 207).

תפיסה זו של הסטנדרט אחד לשני המינים מטשטשת את זהותו הייחודית של אחד מבני הזוג בתור גבר / אישה ויוצרת מבוכה ובלבול. כתוצאה מכך נוצרים אצל צעירים רבים קשיים בתקשורת הבין אישית ובבניית הזוגיות. לעיתים קרובות מאוד אני שומעת התבטאויות של כלות ונשים צעירות כלפי בן - זוגם: "לו רק הוא היה מבין עד כמה חשוב לי שיבטא את רגשותיו כלפי במיילים". ולחילופין, מצד בני זוגם התבטאויות כגון: "אינני יודע על מה היא מדברת."

נראה לי כי אילו הכירו בני הזוג את הצרכים הייחודיים שלהם כגברים/נשים, הן ממקורות חז"ל והן ממקורות נוספים מתחום הפסיכולוגיה, ניתן היה למנוע קשיים לא מעטים בתחום הזה.

הכרת גישת חז"ל, אשר אינה מטשטשת את ההבדלים, עשויה לתרום לבניית זוגיות הרמונית, דווקא על בסיס הכרת השוני שבין גברים לנשים.

נראה כי יש כיום צורך בהצגה נרחבת ומעמיקה של מקורות היהדות בנושאים שבינו לבינה, על מנת לאפשר ראייה רחבה ועל מנת למנוע בורות, כזו המתוארת בארבעת התחומים שהוזכרו.

זאת יש לעשות בזהירות, תוך שימוש בלשון נקייה ותוך פגיעה מינימלית בתום ובטוהר של בני הנוער. פעולה בכיוונים אלו תסייע להשלים את "חלקי הפאזל" החסרים ב"תמונה", תחזק את התפיסה האמונית ותתרום להפנמת ערכי ההלכה ולבניית קשר בין זוגי מוצלח.

הקשר בינו לבינה בתקופה שלפני הנישואין ובמסגרת הנישואין הינו אחד הנושאים הרגישים והאינטימיים, שאין מרבים לדבר בהם בפומבי בציבור הדתי. אחת הסיבות העיקריות לכך היא גישת היהדות, הדורשת משנה זהירות וצניעות בלימוד הנושא ואינה מעודדת את העיסוק בו בפרהסיה.

גישה זו באה לידי ביטוי בלשון המשנה "אין דורשין בעריות בשלושה" (חגיגה פ"ב, מ"א). כלומר, אין דנים בנושאים אלו בפורום של שלושה אנשים, קל וחומר - בפורום רחב יותר. הגמרא מבהירה את דברי המשנה בהטעימה כי "עריות - נפשו מחמדתן ומתאוה להם... בין בפניו בין שלא בפניו נפש יצרית" (חגיגה י"א, ע"ב) דהיינו, העיסוק בנושא עלול לעורר את היצר ולטעת מחשבות זרות גם "שלא בפניו" - גם אם אדם אינו נמצא בהתמודדות ממשית ועכשווית עם יצרו, אלא רק עוסק בענייני עריות באופן תיאורטי.

יתרה מזו, אין היהדות מעודדת את העיסוק בנושא בגיל צעיר, טרם זמנו. גיל הילדות והנערות נתפס בעיני חכמינו כזמן של טוהר ותום. וכך דרש הרא"ה קוק זצ"ל במעמד חנוכת "תלמוד תורה" ברחובות: "כמה קדושה ותום, כמה טהרה ומידות נעלות נמצא בנפש הנקיה והאהובה הילדותית שבקירבו, כל זמן שטומאת שוק החיים לא השביתה את החן וההון של פרח שושן זה, כמה קדוש וטהור הוא... על כן זאת היא חובתנו, לשמור בכל עוז את תומת הילדות וטהרתה ולהעבירה לאיטה עם כל זהרה וניקינה אל תקופת הגדלות" (הרא"ה קוק, מאמרי הרא"ה, עמ' 230).

עם זאת, מצאנו כי במהלך הדורות לא הייתה התעלמות מן העניינים שבינו לבינה, אלא שהם הועברו בצורה אינטימית מאב לבנו ומאם לבתה לפני הנישואין. לשם הדגמה ניתן להזכיר את הנהגותיהם של גדולי ישראל שעשו כן: רב חיסדא בהדרכה לבנותיו, הרמב"ן ב"איגרת הקודש", ה"חפץ חיים" בהדרכה לבנו, ועוד.

אך דומה כי מציאות חיי הנוער בכלל והנוער הדתי בפרט השתנתה מאוד. בדור האחרון, ובעיקר בעשור האחרון, נחשף הנוער באופן קבוע למתירנות ולפריצת גבולות בתחום הקשר שבינו לבינה.

נושאים שהיו בעבר בבחינת "טאבו" הוצאו לפרהסיה ולראש חוצות. שכלולי התקשורת האלקטרונית - הטלוויזיה בכבלים, האינטרנט והתקשורת הכתובה - ממלאים תפקיד מרכזי בהנחלת תפיסות עולם וערכים העומדים בסתירה לרוח היהדות.

לאור זאת, נוצר מצב אבסורדי שבו בני הנוער הדתיים למדים על העניינים שבינו לבינה מן התקשורת וממקורות זרים ליהדות. תפיסות עולמם, ציפיותיהם וראייתם את הקשר הבין זוגי מבוססים במידה רבה על מקורות אלו. ומצד שני, מקורות היהדות בנושאים אלו אינם ידועים להם מפני שהוצנעו מהם, על פי גישת היהדות שהוזכרה לעיל. נוצר, אפוא, מצב של חוסר פרופורציה בין הידע הכללי הרב (יחסית), היונק ממקורות היונק ממקורות זרים, לבין הידע היהודי הדל בתחום זה. חוסר האיזון גורם לבורות, להיווצרותן של תפיסות מוטעות ולראייה לא נכונה של יחס היהדות לקשר בינו לבינה.

לצורך הבהרת הדברים אדגים את הבעיה בארבעה תחומים, כפי שנכחתי לראות בעבודתי החינוכית עם תלמידים ומורים ובהדרכת כ - 100 כלות ערב נישואיהן.

א. יחסם החיובי של חז"ל לגוף

רבים מבני הנוער אינם יודעים כי חז"ל עסקו בנושאים הקשורים לגוף בצורה פתוחה ואותנטית. רבים מדברים על "מעטה הסודיות" האופף את ענייני הגוף ואינם מכירים את אותם מקורות בחז"ל שהתייחסו לגוף האדם וליפיו באור חיובי. לצורך הדגמה, נזכיר רק מעט מן המקורות המבטאים התייחסות זו:

מעשה ברבן שמעון בן גמליאל שהיה על גבי מעלה וראה עובדת כוכבים נאה ביותר. אמר: "מה רבו מעשיך" (עבודה זרה כ', ע"א).

וכן דברי הרמב"ן בהתייחסו אל איבריו האינטימיים של האדם. כותב הרמב"ן. כי לא ייתכן לומר שיש בהם גנאי, שהרי "היאך ברא השי"ת דבר שיש בו מום או גנות וחיסרון, שאם כן נמצא שאין פעולותיו תמימות והרי אדון הנביאים מכריז ואמר הצור תמים פועלו" ("איגרת הקודש" בתוך כתבי הרמב"ן, כרך שני עמי שכג').

תפיסה זו ותפיסות קרובות לה אינן מוכרות לנוער, אף על פי שהן תפיסות רווחות במקורות רבים בספרות חז"ל. במפגשים עם בני נוער נשמעת שוב ושוב הטענה, כי היהדות איננה מתייחסת אל הגוף באור חיובי ואיננה מכירה בצרכיו הגופניים של האדם. ממילא, מסיקים רבים מהם, כי חז"ל תופסים את מיניות האדם באופן לא חיובי ואת הקשר הגופני בין בני זוג נשואים בתפיסה של "בדיעבד".

"תביני", אמרה לי לא מכבר נערה צעירה, "יותר קל לי להתחבר אל הזוגיות דרך סדרות הטלוויזיה, בהן מוצג הקשר בצורה כל כך חיובית ומושכת".

ב. חיים וקדושה בזוגיות

התפיסה הרווחת בין בני נוער רבים היא, כי אם ירצו הם לנהוג על פי אורח החיים היהודי השלם, הרי שבעת שיינשאו וכבר בראשית חיי הנישואין, הם יידרשו לעמוד באתגרים קדושתיים נשגבים, שיחייבו אותם לחיות כמעט חיי פרישות.

לעומת זאת, תפיסות יהודיות המצביעות על היחס המאזן שבין חיים וקדושה ועל הצורך בהדרגתיות בהשגת קדושה אינו מוכרות להם. בהקשר זה נזכיר רק את דברי רבי מנדל מקוצק על הפסוק: "ואנשי קודש תהיו לי" (שמות כב: לי): "יהא הקודש שלכם - אנשי, ויהיו מעשיכם האנושיים - קודש".